

Проскурні, відзначила мистецьку якість вистави: «Концепція вистави – п’ять кіл життя Стуса – дитинство, любов, поезія, самотність, смерть. Актор Роман Семисал грає поета, який постійно спілкується з сином. Музична канва вистави – це сестри Галина і Леся Тельнюк. Власне, пані Леся виступила автором музики до всіх пісень проекту. Крім поезії Стуса, у мультимедійному проекті звучать тексти Євгена Маланюка, Івана Козаченка. А надзвичайна емоційна напруга виникає, коли у виставі звучить голос самого поета. Протягом усієї дії “Стусового кола” на великому екрані – сімейні фото, рукописи, матеріали з архівів КДБ» [4].

Літературно-музичні проекти, документальні фільми про Василя Стуса презентують повнокровний образ творчої постаті, справжньої людини, поета нелегкої долі, не здатного на компроміси, максималіста в почуттях і оцінках, який завжди йшов шляхом правди і заплатив за це життям.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воловенко В. Феномен «Стусового кола». URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2202/164/78379/>
2. Герасименко А. П. Електронні СМІ кінця ХХ – початку ХХІ століття в Росії: технології формування образу. URL: http://r2russia.far.ru/page/stu3_65.html
3. Книга вчителя дисциплін художньо-естетичного циклу: довідково-методичне видання / упоряд. М. С. Демчишин, О. В. Гайдамака. Харків : Торсінг Плюс, 2006. 768 с.
4. Константинова К. Василь Стус. Дорога болю. Дзеркало тижня. Україна. 2013. № 7. 22 лютого. URL: <http://gazeta.dt.ua/CULTURE/vasil-stus-doroga-bolyu.html>
5. Лебідь Р. 75 років Стусу: Спогади співкамерника. URL: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/entertainment/2013/01/130103_stus_interview_ovsienko_rl.shtml
6. Сверстюк Є. За краєм... З приводу теми Василя Стуса в театральному використанні. Дзеркало тижня. Україна. 2006. 1 грудня. URL: http://gazeta.zn.ua/CULTURE/ZA_kraem_z_privodu_temi_vazilya_stusa_u_teatralnomu_vikoristanni.html
7. Яковленко К. Як поширити «вірус» Стуса? День. 2013. 10 січня. URL: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/cuspilstvo/yak-poshiriti-virus-stusa>

Мартинчук І. І.
(м. Вінниця)

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПОСТАТІ ВАСИЛЯ СТУСА В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Сьогодні ми є свідками значного і непідробного інтересу до особи Василя Стуса, до його творчості, суспільно-політичної діяльності. Тому дуже важливим є питання про місце поета, громадського діяча, патріота у вітчизняній історії та культурі.

У всі часи людство хвилював стан духовності окремих людей і суспільства в цілому. Висока духовність громадян суспільства є запорукою економічного процвітання держави, добробуту нації, її здоров'я, її майбутнього. І тому ми маємо людину, яка, рятуючись від цинізму, під тиском обставин змушена творити власну високу трагедію, вибравши цей вид, як такий, що дає найкращу можливість самовираження.

В. Стус закладає високий етичний ідеал суспільних відносин через приклади великих постатей. Наприклад, у розповіді про Бетховена захоплюється стійкістю і волею цієї людини, водночас у підтексті каже і про себе: «Або світ прийме мене таким, як я є, як мене народила мати, або вб'є, знищить мене. Але я – не поступлюся! І з кожної миті своєї, з кожного почуття й думки зроблю свій портрет, тобто портрет цілого світу...» [3, с. 348]. Виявляється, що об'єднати та згуртувати народ можуть не тільки подія, програма, гроші, але єдина справжня Біографія людини, монумент якої має стати у самому серці України неподільним символом єднання, визнання та слави.

Важливим є те, щоб молодь постійно знайомилися зі скарбами власної історії та культури, плекала в собі повагу до власного народу, народу, який виховує таких синів як Василь Стус. У найяскравіших своїх виявах народна пам'ять випереджала час, вступала в суперечності з «неправдою світовою», за що платила долями й життями кращих своїх синів. Велике виховне значення мають листи Василя Стуса до родичів, у першу чергу, до сина. Уривки з листів, які вчитель може використовувати на уроках, написані яскравою мовою, розкривають особу Василя Стуса не тільки як поета, а й патріота, громадянина, що є надзвичайно важливим в умовах сучасної дійсності. Більш детально змістовна частина листів розглянута в статтях дослідниці з Кривого Рогу Свірської Ж. М. [2].

Життя і творчість Василя Семеновича Стуса вивчається на уроках історії України в 11 класі та української літератури у 8 та 11 класах.

У навчальному курсі історії України учні знайомляться з суспільно-політичною діяльністю Василя Стуса та його однодумців в рамках навчальної теми «Україна в умовах політичної та економічної лібералізації суспільства (1953–1964 рр.)» і «Україна у період загострення кризи радянської системи (середина 1960-х – початок 1980-х рр.)». Таким чином, на вивчення життя і творчості Василя Стуса як представника «шістдесятництва» в українському дисидентському русі надається дві години і вчитель має змогу разом з учнями детально розглянути й проаналізувати події післявоєнного періоду і визначити роль і значення особистості в історії.

Історія є не тільки навчальним предметом, але й засобом виховання, і велика роль у ній належить, насамперед, вивченню ролі особистості, серед яких належне місце посідає видатний український поет-шістдесятник, громадський і політичний діяч Василь Стус. Із цього виходить, що на уроках історії повинна бути робота не лише для розуму (що також дуже важливо), а й для серця. Тому учні мають здобувати не необхідну суму теоретичних знань, а творчо розвиватись, емоційно збагачуватись.

У цьому плані благодатним матеріалом для учнівських роздумів і переживань є життя і творчість Василя Стуса. Його творчу спадщину можна зрозуміти тільки усвідомивши прочитане, проїнявшись проблемами його творчості. Завдання вчителя полягає в розробці таких форм роботи на уроці, які спонукали б учнів до роздумів, переживань, сприяли б відпрацюванню індивідуальної системи оціночних критеріїв людських вчинків, що в кінцевому результаті сприятиме розвитку особистості з активною громадською позицією.

З метою вивчення багатогранності життя та діяльності Василя Стуса буде актуальним підготовка і проведення інтегрованого уроку з історії України та української літератури. Надзвичайно сильне враження на старшокласників справляють поетичні твори Василя Стуса. Проведення інтегрованого уроку в 11 класі, присвяченого вивченню його творчості, політичної діяльності сприятиме вихованню поваги до тих, хто не скорився в жорстокий час тоталітарної системи.

Використання активних технологій у навчальному процесі демонструє якісно новий етап в теорії та практиці викладання історії. Передача знань є складовою частиною педагогічного процесу, тому застосування активних технологій навчання зумовлене двома чинниками. По-перше, необхідністю підготувати учня до самостійної роботи, по-друге, необхідністю підвищення ефективної передачі знань від вчителя до учня. Впродовж навчання в школі дитина не лише здобуває знання, формує предметні компетенції, але й формується як особистість і саме формуванню таких рис як гуманізм, патріотизм, громадянська позиція стає у нагоді більш ґрунтовне дослідження життя і творчості Василя Стуса.

На інтегрованому уроці учні мають глибоко усвідомити, що Василь Стус був великим сином свого народу, палким патріотом рідної землі, що витoki його таланту – у невичерпній криниці народної історії й духовності. Роботу над темою кожен із учителів буде по-своєму, виходячи з умов школи, власних поглядів, досвіду тощо. Важливе значення для розуміння творчості Василя Стуса буде мати глибоке ознайомлення з особистістю митця, його суспільними поглядами, громадською діяльністю. Тому бажано

докладно розкрити віхи життя і творчості В. Стуса в контексті драматичних умов 1960-х – початку 1980-х років і певну частку уроку присвятити аналізу програмових творів.

Поезія Василя Стуса стала помітним явищем не тільки української та світової літератури, а й усього нашого суспільного життя. Непересічний талант поета, його трагічна доля, відчайдушна боротьба в тоталітарній державі «розвиненого соціалізму» за національну незалежність українського народу, розвиток його самобутньої культури, відродження духовності, історичної пам'яті, сміливі виступи проти облудної комуністичної ідеології викликали в людей, особливо в молоді, великий інтерес до його особи. Заборона друкувати вірші в СРСР і водночас вихід книжок поета на Заході ще більше посилили цей інтерес. Дослідниці творчості Василя Стуса Галина Бондаренко та Оксана Сушко, наголошують, що його вірші, як і багато творів Василя Семеновича та Ліни Костенко, ходили в рукописних списках, видавалися самвидавком, зачувалися напам'ять [1, с. 147].

Саме через ставлення учнів до його громадянської позиції, ставлення до влади, яка гнобила всі прояви самостійності та самовизначення, відбувається процес активізації інтелектуальних, духовних сил особистості, створення таких умов, за яких активно виявляється емоційний відгук, створюються сприятливіші умови для творчого осмислення набутих знань.

Таким чином, розвиток в учнів інтересу до історичного минулого успішно забезпечується тоді, коли є повна система в роботі.

Навчальна програма орієнтує вчителя на виховання національно свідомої, духовно багатой, зорієнтованої на творчу діяльність особистості, щоб змогла вона знайти себе в суспільстві. На прикладі видатних історичних постатей – вірців для наслідування маємо виховувати, розвивати людину зі стійким характером, сильною волею, добрим серцем, чистою совістю.

Цей принцип підсумовує пошуки вчених і практичний досвід багатьох поколінь учителів щодо забезпечення міцних і дієвих знань та переконань учнів. У ньому закріплені такі емпіричні та теоретичні закономірності: міцність засвоєння учнями навчального матеріалу залежить не тільки від об'єктивних факторів – змісту і структури навчального матеріалу, а й від самого ставлення учнів до навчального матеріалу, навчання, учителя; міцність і дієвість знань учнів зумовлюється організацією навчально-виховного процесу, застосуванням різних форм і методів навчання.

Таким чином, щоб забезпечити міцність засвоєних знань, вчитель може розробити цікавий урок з використанням активних технологій (у формі усного журналу, дослідження тощо). При цьому необхідно вміло підібрати

методичний матеріал щодо вивчення цієї теми іншими науковцями та в доступній формі донести його своїм вихованцям.

На нашу думку, урок історії з теми «Опозиційний рух в Україні в другій половині ХХ ст.», проведений у формі прес-конференції є найбільш ефективним. Тема дисидентства настільки важлива і складна з морально-етичної точки зору, що гідна обговорення на прес-конференції.

Учитель організовує умови для роботи учнів, формулює проблему уроку. Тема прес-конференції повинна бути озвучена учням за 1-2 тижні: вони отримують ролі і готують свої питання і виступи.

Перед початком уроку в класі створюється відповідна обстановка: у дві лінії – один проти одного – розставляються столи; на столах – таблички з написами телеканалів і т. п., один з учнів грає роль фотокореспондента – фотографує, що відбувається; над однією з ліній столів – плакат з написом «Радянський час», над іншою – «ХХІ століття». Отже, зустрічаються представники радянського часу (адвокат, працівник музею, літератор) і ХХІ століття (кореспондент сучасних видань, журналіст телебачення, історик). Їм належить спробувати знайти відповідь на поставлене нами питання щодо ролі українського дисидентства. На це питання немає однозначної відповіді. Багато дисиденти кажуть, що вони «не боролися, а просто жили», а життя – це вже перемога.

Наприкінці уроку вчитель для всіх учасників конференції пропонує ексклюзивний кросворд «Пам'ятні імена», розгадування якого дає можливість ще згадати імена людей, що не побоялися кинути виклик існуючому ладу.

Для кращого усвідомлення навчального матеріалу доцільно запропонувати учням вдома написати статтю-роздум «Хто ж переміг: влада чи дисиденти?»

Отже, протягом уроків учні мають глибоко усвідомити, що Василь Стус був великим сином свого народу, співцем його передових ідей, палким патріотом рідної землі, що виток його таланту – у невичерпній криниці народної історії й духовності. Роботу над темою кожен із учителів будує по-своєму, виходячи з умов школи, власних поглядів, досвіду тощо. Важливе значення для розуміння творчості Василя Стуса має глибоке ознайомлення з особистістю митця, його суспільними поглядами, громадською діяльністю. Тому бажано докладно розкрити віхи життя і творчості Василя Стуса в контексті драматичних умов 1960-х – початку 1980-х років. Саме через ставлення учнів до його громадянської позиції відбувається процес активізації інтелектуальних, духовних сил особистості, створення таких умов, за яких активно виявляється емоційний відгук. Чим більше молода

людина проймається настроєм епохи, її образами, думками провідників національної ідеї, тим результативнішою є виховна дія навчального процесу, створюються сприятливі умови для творчого осмислення набутих знань.

Творчі зусилля кожного вчителя повинні спрямовуватися на те, щоб підвищити виховний рівень сучасного уроку. І лише такі уроки, на яких панує творче мислення школярів, дійсно стануть виховними, навчаючими і розвивальними, спонукатимуть учнів не бути пасивними і не чекати змін, а самим творити своє майбутнє.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Г., Сушко О. Мотиви поетичного стилю В. Стуса. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». Випуск 41, 2014. С. 146–149.
2. Свірська Ж. М. Дослідження світоглядних позицій автора як засіб впливу на особистість школяра. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*: зб. наук. праць / гол. ред. А. Козлов. Київ: «НВП Інтерсервіс», 2013. Вип. 1. С. 159–167.
3. Стус В. Твори: у 4 т., 6 кн. Т. 6 (додатковий). Кн. 1. Листи до рідних. Львів, 1997. 494 с.